

KASTEEL d'URSEL

MAGAZINE

Driemaandelijke uitgave van de Provincie Antwerpen

nr. 56 | november–december 2018–januari 2019

**HET ATELIER
VAN ANTONINE**

MUSEE D'URSEL
1894

Claire de Beughem, in 1894 geportretteerd door Antonine de Mun. De familie de Beughem verbleef in de zomer in het kasteel van Lippelo. Vandaag wordt dit portret gekoesterd door een echtpaar, waarvan de één afstamt van portretschilderders en de ander van de geportretteerde. Het siert ook – als reuzengrote sticker – een slaapkamerdeur in het Atelier van Antonine.

Beste Vriend,

In 2012 werd ik als gedeputeerde bevoegd voor het kasteel. Als ik er nu op terugkijk, ben ik fier op wat we – samen met de directeur en alle medewerkers – de voorbije zes jaar hebben kunnen realiseren. Het beste overzicht vind je in de laatste vierentwintig nummers van dit Kasteel d'Ursel Magazine. Ze staan vol met grote tentoonstellingen, indrukwekkende Kasteelfeesten, intieme concerten en originele projecten die nieuw leven brengen in het kasteel. Maar dat is alleen mogelijk als er goed voor het kasteel en het park wordt gezorgd. De voorbije legislatuur is er gewerkt aan de gevels, de daken, de ramen en de luiken. Twee derde van

de zeldzame katoenen wandbespanningen zijn gerestaureerd en teruggeplaatst. Het beheerplan voor het park werd goedgekeurd en heel wat achterstallig onderhoud is weggewerkt, zowel in de natuur als aan het onroerend erfgoed. De fruitmuur werd in ere hersteld, het vervallen huis van de boswachter is omgevormd tot een werkzone en het Atelier van Antonine herleeft als vakantiewoning. De voorbije legislatuur heb ik alvast met veel plezier bijgedragen aan het nieuwe leven van het kasteel en het park.

LUK LEMMENS
Eerste gedeputeerde Provincie Antwerpen

COLOFON Kasteel d'Ursel
Wolfgang d'Urselstraat 9
2880 Hingene
www.kasteeldursel.be
T 03 820 60 10
info@kasteeldursel.be
IBAN BE54091018504797
BIC GKCCBEBB

Het magazine van het Kasteel d'Ursel is een uitgave van de deputatie van de provincieraad van Antwerpen:
Cathy Berx, gouverneur-voorzitter,
Luk Lemmens, Ludwig Caluwé,
Inga Verhaert, Jan De Haes,
Peter Bellens en Rik Röttger, leden
en
Danny Toelen, provinciegriffier

Jaargang 14, nummer 56,
november–december 2018–januari 2019

Redactie: Veerle Moens en Koen De Vlieger-De Wilde,
met medewerking van Marcel De Cock
en Clara De Decker

Vormgeving: Frederik Hulstaert

Druk: Antilope De Bie Printing, Duffel

Opplage: 5.000 exemplaren

Dit magazine werd gedrukt op milieuvriendelijk papier met FSC-certificaat en verpakt in milieuvriendelijke folie.

ISSN 1781-4464

KASTEEL d'URSEL MAGAZINE

Blijf op de hoogte

Neem een gratis abonnement op dit Magazine via info@kasteeldursel.be of schrijf je in voor onze digitale nieuwsbrief via www.kasteeldursel.be. Zo krijg je automatisch de digitale versie van dit Magazine. Op onze website vind je ook alle Magazines die sinds 2005 zijn verschenen.

Kasteelheer voor één dag

Huur het kasteel en nodig je gasten uit in een schitterend kader. Tarieven en voorwaarden vind je op www.kasteeldursel.be.

Steun het kasteel

Dankzij onze projectrekening bij de Koning Boudewijnstichting is een gift aan het kasteel fiscaal aftrekbaar (vanaf 40 euro). Wil je helpen bij de verdere verfraaiing, de inrichting en het onderhoud van het kasteel en het park? Stort dan jouw gift op BE10 0000 0000 0404 met als gestructureerde mededeling 128/2740/00069. Alvast hartelijk dank!

‘Tot Altijd’

In september heeft Viviane Van Schel uit Hingene een parkbank geadopteerd en ingehuldigd in aanwezigheid van haar beste vrienden. ‘Ik heb de bank opgedragen aan mijn echtgenoot Erwin Van den bossche. Hij is op 15 juni 1950 geboren in Hingene en hij was al van in zijn kinderjaren met het park verbonden. Het was zijn speelterrein, waar hij leerde schaatsen op de wal en de namen van alle bomen kende. Later kwamen we er dikwijls wandelen, met regelmatig verhaaltjes over vroeger. De restauratiewerken aan het kasteel vond Erwin prachtig. Na zijn pensioen fietste hij bijna elke morgen in de ochtenddauw door zijn nostalgische park. Maar net zoals de grillen van de natuur werd Erwin uit ons leven weggerukt, thuis, op 19 juli 2017, nog boordevol plannen voor de toekomst. Nu is er in zijn vertrouwd, liefdevol park een rustplaatsje voor iedereen die Erwin dierbaar was, met op het plaatje zijn naam en de woorden ‘Tot Altijd’.

Heb je zelf interesse om een parkbank te adopteren als blijvende herinnering aan een geboorte, een verjaardag, een jubileum of een geliefde die is overleden? Neem dan contact op via info@kasteeldursel.be of 03 820 60 10.

Viviane Van Schel (rechts): ‘Ik heb de bank opgedragen aan mijn echtgenoot Erwin Van den bossche’

Zomers in Hingene, winters in Brussel

Vanaf december kunnen groepen en individuele bezoekers na reservatie terecht in het kasteel voor een rondleiding met gids. Je bezoekt de prestigieuze ontvangstruimten op de benedenverdieping, de voormalige slaapkamers op de verdiepingen en de sfeervolle kelders. Je verneemt alles over de bouwgeschiedenis van het kasteel in Hingene en het gesloopte hôtel d’Ursel, de stadsresidentie van de familie d’Ursel in Brussel. Je krijgt ook een prachtig staaltje interieurgeschiedenis te zien: behangsels, wandbespanningen, deur- en schouwstukken uit de achttiende en negentiende eeuw, dikwijls van oosterse origine. Je bewondert er aquarellen, tekeningen en olieverfschilderijen die het verhaal illustreren. Zo ontdek je het kasteel en zijn bewoners, de grote gebeurtenissen uit de geschiedenis en de ‘petite histoire’ van alledag. Tegelijkertijd maak je kennis met het nieuwe leven in het kasteel met herinneringen aan recente activiteiten zoals ‘SWEET 18. Hedendaagse mode kunst en design geïnspireerd door de 18de eeuw’, ‘The Beauty of the Beast. Dierenkunst van oude en nieuwe meesters’ en ‘Schrijf en Blijf. Voor altijd in het kasteel’.

Op het dak

In augustus verschenen er opnieuw stellingen rond het kasteel. Sommige delen van het dak en de dakgoten zijn meer dan dertig jaar geleden gerestaureerd door de toenmalige eigenaar en er is nood aan instandhoudingswerken. Tegelijk herstelt de aannemer ook de gevelplint. Vooral het voegwerk is in slechte toestand en moet in de nabijheid van water perfect in orde zijn. Gelukkig staat het water na de droge zomer erg laag, zodat de plint gemakkelijk bereikbaar is. Bij vorige werken moesten de stellingbouwers nog een duikpak aantrekken om de onderste stellingen te demonteren.

Ook het buitenschrijnwerk van de ramen wordt opnieuw geschilderd. Dat is – afhankelijk van de restauratiefase – ook al vijftien, elf en zeven jaar geleden. Intussen verlopen alle werken voorspoedig en we hopen dat ze tegen eind november helemaal voltooid zijn. Zo kan het kasteel weer schitteren in al zijn glorie.

HET ATELIER VAN ANTONINE

Het schildersatelier van hertogin Antonine kreeg een nieuw leven als vakantiewoning. Intussen hebben we de eerste gasten al mogen ontvangen.

Wil jij ook komen logeren? Ga dan naar www.ateliervanantonine.be en geniet van onze uitzonderlijke lanceringsvoorwaarden.

Foto's © Joris Ceuppens

‘Ik laat het woord aan Bach’

Kies je voor je passie of ga je voor zekerheid? Michel Keustermans – blokfluitist en bezieler van barokensemble **La Cetra d’Orfeo** – was net achttien en koos het laatste. Hij schreef zich in aan de Universiteit van Louvain-La-Neuve en studeerde vijf jaar later met grote onderscheiding af als burgerlijk ingenieur-architect. Maar zijn thesis over muziek en architectuur bracht hem terug bij zijn eerste liefde. Hij trok naar het Conservatorium van Brussel en was opnieuw vertrokken voor een studie van vijf jaar. Blokfluit was geen populaire keuze en commercieel gezien misschien ook niet de slimste, maar voor hem was het de enige, de enige juiste.

‘Zonder mijn architectuurstudies zou mijn leven er nu heel anders hebben uitgezien,’ vertelt Michel Keustermans, ‘maar achterom kijken heeft geen enkele zin. Wat als ik op mijn achttiende niet naar Louvain-La-Neuve was gegaan, maar meteen naar het Conservatorium? Was ik dan nu een betere of succesvollere

muzikant geweest? Zo denk ik niet. Spijt is alleen tijdverlies, en ik ben er zeker van dat alles ooit van pas komt. Tijdens mijn studies als ingenieur-architect heb ik mij op andere vlakken ontwikkeld dan op het Conservatorium. Vooral mijn organisatorisch talent heb ik aan mijn tijd op de universiteit te danken. Iets wat mij nog elke

© Michel Keustermans

dag van pas komt als artistiek leider van een ensemble. Mijn vader beweert zelfs dat zonder mijn diploma architectuur La Cetra d'Orfeo nooit zou hebben bestaan.'

'De plaatsen voor blokfluitisten zijn zeer beperkt, dus zelf een ensemble oprichten leek mij de beste manier om aan werk te geraken. Over een naam heb ik niet lang moeten nadenken. Ik was altijd al gefascineerd door de mythologische figuur Orfeo en vooral de manier waarop hij iedereen met zijn luit kan charmeren, zelfs de meest duistere figuren. Op dezelfde manier hoop ik het publiek te kunnen bekoren met onze muziek. Vooral de mensen die denken dat ze niets met klassieke muziek hebben. Zij zijn onze grootste uitdaging. Klassieke muziek voor iedereen: dat is ons motto en daar geloof ik 100 procent in. Iedereen kan van klassieke muziek houden, ze moeten er gewoon voor openstaan. Als je hen naar de concertzaal krijgt, dan kan je iedereen overtuigen. Daarom vind ik het zo belangrijk om op zoveel mogelijk verschillende plaatsen te spelen. Niet alleen op festivals of in concertzalen, maar ook in kerken of culturele centra. Soms staan we op dezelfde affiche als supersterren zoals Jordi Savall, soms spelen we in het parochiehuis onder de kerktoeren. Het verschil kan niet groter zijn, maar dat is net goed. Grote podia dagen ons uit en houden ons scherp. Het niveau op festivals ligt vaak zo hoog dat je als ensemble verplicht wordt een versnelling hoger te schakelen. Voor een klein publiek spelen, is dan weer heel goed voor de sfeer. Je staat veel dicht bij het publiek, dus de intensiteit van zo'n concerten is vaak veel groter.'

La Cetra d'Orfeo is cultureel ambassadeur van de Franstalige Gemeenschap, maar scoort ook buiten onze landgrenzen zeer goed. Wat ooit begon met vijf muzikanten, is 25 jaar later uitgegroeid tot een groot ensemble met een internationaal publiek, met bijna 700 concerten in meer dan 20 landen, van India tot Amerika. 'Soms is het allemaal een beetje moeilijk te vatten. Plots krijg je telefoon van een

universiteit ergens in Mexico, met de vraag of we daar een paar optredens willen komen geven. Ik weet nog altijd niet hoe ze bij ons terecht zijn gekomen maar het was een prachtige ervaring. Daarnaast is het vooral veel netwerken. Ik ben de afgelopen jaren regelmatig naar het buitenland gegaan om daar verschillende organisatoren te ontmoeten. Op dat moment weet je nooit of dat iets zal opleveren. Maar als je geduldig bent, kan al dat heen en weer gereis soms voor mooie verrassingen zorgen. Vooral wanneer je het niet meer verwacht. Ik ben bijvoorbeeld in 2014 voor het eerst naar Roemenië gegaan. Ik keerde naar huis met een leeg gevoel en een lege agenda, maar volgend jaar staan we op het grote George Enescu festival. Hetzelfde voor Hongarije: twee jaar was het stil, maar enkele maanden geleden mochten we plots het eerste Barokfestival van Budapest openen.'

'Als het kan proberen we op zoek te gaan naar een thema voor onze concerten, maar dat is zeker geen vereiste. Soms houden we het bij één componist, of beperken we ons tot één afgebakende periode. Soms praten we de stukken aan elkaar, soms houd ik het bij een korte intro. Ik wil me niet vastpinnen op één manier van werken, dat zou veel te verstikkend zijn. Maar waar ik wel op sta is dat we het publiek altijd verwelkomen in hun eigen taal of het nu Lets of Roemeens is: Buenas tardes, Boa noite, Labs vakars. Ik schrijf voor elk optreden een korte introtekst in de taal van het publiek die ik op voorhand snel overloop met de organisator om te kijken of er niet te veel fouten instaan. Aan mijn uitspraak is nog werk maar daarvoor krijg ik hopelijk nog een beetje meer tijd.'

Op zondag 16 december komt La Cetra d'Orfeo naar het kasteel voor een concert dat volledig is gewijd aan Johann Sebastian Bach. Sommige opvoeringen zijn groots, met jongleurs, dansers en koks, maar Bach heeft volgens Keustermans al dat spektakel niet nodig. Een klavecimbel, blokfluit en viola da gamba volstaan.

Zijn muziek spreekt voor zich, net zoals het kasteel. 'Door mijn studies als architect koester ik een grote liefde voor gebouwen. Niet elk concert past op elke plek, daar moet op voorhand goed over worden nagedacht. Een concert moet je kunnen afstemmen op de ruimte, dat is heel belangrijk. Niet dat het gebouw uit dezelfde eeuw moet komen als de muziek, maar het gevoel moet kloppen. Voor ons optreden in het kasteel, houden we het vrij simpel. We brengen een concert met triosonates van Johann Sebastian Bach. Ik zal uiteraard mijn beste Nederlands bovenhalen voor de verwelcoming, maar verder laat ik het woord aan Bach. Die man heeft genoeg te vertellen. Helaas zijn er nog altijd veel mensen bang van Bach. Zij denken dat hij alleen maar moeilijke religieuze muziek heeft geschreven, terwijl hij ook licht, levendig en zelfs grappig uit de hoek kan komen. Hij heeft zo veel verschillende soorten muziek geschreven. Je moet jezelf gewoon de tijd gunnen om *jouw* Bach te vinden. Het is wellicht nog het best te vergelijken met wijn. Je moet hem misschien tien keer kunnen proeven om hem pas de elfde keer een beetje lekker te vinden.'

'Uiteindelijk is voor mij een concert geslaagd wanneer ik het publiek heb kunnen raken. Als er nadien iemand bij mij komt en vertelt dat hij of zij tot tranen toe ontroerd was, dan ben ik de gelukkigste man op aarde. Al is het maar één persoon uit het hele publiek, dat is genoeg. Orfeo had uiteindelijk ook alleen maar zijn Euridice nodig.' ■

CLARA DE DECKER

LA CETRA D'ORFEO • TRIPTIEK • J.S. BACH

Zondag 16 december 2018 • 11 uur
16 | 14 | 8 euro

Info en reservatie

CC Ter Dilft | 03 890 69 30 | www.terdilft.be

VIJF EEUWEN ARENBERG

Net zoals bij de familie d'Ursel leest de geschiedenis van de familie d'Arenberg als de geschiedenis van de Lage Landen. Beide families horen tot de hoogste adel uit onze gewesten en zijn trouwens verwant. Reden genoeg om je warm te maken voor het Festival Vijf eeuwen Arenberg, Blauw Bloed in Leuven en Europa, dat stad en universiteit Leuven nog tot 20 januari 2019 organiseren.

Het huis Arenberg maakt sinds de 13de eeuw deel uit van de hoge Europese adel. Ze waren in dienst bij de Habsburgers en vervulden belangrijke politieke functies aan het hof. Zelf rekenden ze zich tot de vechtende stand en voelden ze zich het meest in hun sas op de slagvelden. En als de Arenbergs het strijdtoneel overleefden, dan zaten ze mee bij de onderhandelingstafel waar de vredesverdragen werden gesloten.

Van hun reizen brachten ze bruiden mee en zo geraakten de Arenbergs ingetrouwd in belangrijke aristocratische geslachten over half Europa. Door een strategisch huwelijk begin 17de eeuw met de familie de Croÿ erfden ze in Heverlee het kasteel met de omringende bossen. Zo werd Heverlee één van hun voornaamste verblijfplaatsen. Ook het hertogdom Aarschot kwam onder hun bewind.

De Arenbergs bewogen zich met verbazend gemak door Europa. Hun entourage en culturele codes waren Europees, met connecties van Vivaldi tot Voltaire en van Mozart tot Goethe. Maar ze waren ook stevig lokaal geworteld. De hertogen wierpen zich op als mecenasen van de Leuvense universiteit. Ze financierden bijvoorbeeld wetenschappelijke experimenten en een compleet scheikundig laboratorium. En toen ze na de Eerste Wereldoorlog hun Belgische bezittingen kwijtraakten, werd hun landgoed in Heverlee, in overeenstemming met de wens van de hertog, een riante campus van de KU Leuven.

Het veelzijdige programma van het stadsfestival toont de impact van de familie Arenberg op het gebied van cultuur, erfgoed, kunst, wetenschap en natuurbeheer.

Macht & Schoonheid

Blikvanger van het festival is de tentoonstelling *Macht en Schoonheid. De Arenbergs* in M-Museum Leuven. Deze tentoonstelling belicht de Arenbergs in al hun facetten. Ze opent met een portretgalerij zoals je die ook tegenkomt in de vestibule van een kasteel. De voorouders heten de gasten welkom en herinneren aan de status van de gastheer. Historiestukken met toernooien en veldslagen illustreren hun wapenfeiten. Zo krijg je een beeld van de Arenbergs als veldheren en diplomaten, stadhouders en raadsheren, landheren en ondernemers.

Naast Heverlee was Edingen met zijn jacht-slot en beroemde barokke park hun favoriete verblijfplaats. Theaterkostuums, interieurgezichten van aquarellerende penseelprinsessen en stalen uit het boekenbezit van de bibliothele hertogen illustreren hoe de familie de tijd verdreef. Verder evoceren beeldhouwwerken, wandtapijten, antieke kunstwerken en schilderijen van oude meesters de ooit beroemde kunstcollectie.

Deze collectie geraakte in de loop van de 20ste eeuw verspreid over de hele wereld. De tentoonstelling brengt een aantal stukken van onder andere Rubens, Jordaens, Veronese en Dürer weer samen in een feestelijke reünie.

Adellijk wonen

In de universiteitsbibliotheek loopt de tentoonstelling *Adellijk wonen. Het kasteel in Heverlee van Croÿ tot Arenberg*. Aan de hand van tekeningen, prenten, boeken en manuscripten keer je er terug in de tijd.

Tot begin 17de eeuw was het kasteel in het bezit van de Croÿs. Die lieten de oude burcht langs de Dijle ombouwen tot een kasteel dat gezien wordt als hét voorbeeld van de Vlaamse renaissance. Nadat de Arenbergs dit kasteel samen met het Heverleebos en het Meerdaalwoud hadden geërfd, werd het hun favoriete verblijfplaats. In de loop der eeuwen werd het kasteel aangepast naar de smaak van de tijd. Maar niet alle grootse plannen

werden uitgevoerd. De tentoonstelling focust op deze boeiende architectuurgeschiedenis. Aan de hand van technologische hoogstandjes zie je hoe het kasteel er had kunnen uitzien.

Je krijgt ook een uniek inzicht in het leven op het kasteel in de periode van de 19de tot het begin van de 20ste eeuw, toen het een cruciale rol speelde in het familieleven. Je kan het interieur ontdekken aan de hand van oude foto's en nog bestaand meubilair. Niet alleen het reilen en zeilen van de adellijke familie komt aan bod, je krijgt ook een mooi beeld van hoe zo'n adellijk domein functioneerde. De verhalen van de vele bedienden maken de expo compleet.

Randactiviteiten

Het festival omvat een 30-tal uiteenlopende activiteiten zoals concerten, lezingen, stads- en natuurwandelingen en andere evenementen. Een bezoek aan de tentoonstellingen kan je op verschillende manieren combineren met een themawandeling of een bezoek aan het Arenbergkasteel.

Het project wil ook de sporen van de Arenbergs in de ruimere regio ontsluiten. De impact van de Arenbergs strekt zich immers uit over heel Vlaanderen, België en Europa. Dit wordt duidelijk gemaakt door een digitale kaart waarop de sporen van de Arenbergs in België en de buurlanden terug te vinden zijn. Dat Hingene hierop niet ontbreekt is te danken aan de familieband met de d'Ursels.

Arenberg in Hingene

Toen Wolfgang-Guillaume d'Ursel (1750–1804) op 18 april 1771 in Heverlee trouwde met Flore, prinses d'Arenberg (1752–1832) werd zij de derde hertogin d'Ursel. Zij was de zus van Louis-Engelbert die bekendstaat als 'de blinde hertog'. Het huwelijk was de bezegeling van een eeuwenlange band tussen de twee families. Halverwege de 16de eeuw was Gaspard Schetz – een verre voorouder van Wolfgang-Guillaume – al bevriend met Charles d'Arenberg. In 1587 was hij samen met zijn echtgenote en zijn moeder van de partij toen Gaspars zoon

Conrard trouwde. En toen diens zoon Conrard II in 1624 huwde, was Philippe d'Arenberg, de zoon van Charles, getuige bij het opmaken van de huwelijksakte. Sindsdien zijn er in elke generatie wel goede contacten te vinden, zeker omdat zowel de Ursels als de Arenbergs hoge officieren waren in de legers van de Spaanse en later de Oostenrijkse Habsburgers. Ze streden samen, kaartten samen, feestten samen en waren peters en meters van elkaars kinderen. Zo bekeken is het zelfs eerder verwonderlijk dat het tweehonderd jaar heeft geduurd voordat een Ursel de hand van een Arenberg heeft gevraagd.

Het hoeft dus ook niet te verwonderen dat er nog materiële Arenbergsporen terug te vinden zijn in en rond het kasteel van Hingene. Zo is er in de Wolfgang d'Urselstraat de gedenksteen in de straatmuur van de Casteleyn, de vroegere portierswoning tussen de huidige pastorie en de hoofdingang van het domein d'Ursel. Die steen vermeldt (in vertaling): 'De eerste steen werd geplaatst door de heer Charles hertog d'Ursel en Dame Flore d'Arenberg, op 10 juni 1804.' Charles, haar zoon, was toen net hertog geworden, want Wolfgang-Guillaume was pas op 17 mei 1804 in het hôtel d'Ursel in Brussel overleden. Verder bewaart het kasteel enkele portretten van Flore en bevat de hertogelijke bibliotheek een deel van haar boekenbezit.

Bekender en belangrijker is uiteraard het schitterende paviljoen De Notelaer op de Scheldedijk dat tussen 1792 en 1797 werd gebouwd naar ontwerp van de Franse hof-architect Charles De Wailly, in opdracht van Wolfgang-Guillaume en Flore. In Hingene ontsluiten we al vele jaren, stukje bij beetje, de geschiedenis van het kasteel en zijn bewoners. In Leuven doen ze dat nu ook, met één grote knal en slechts gedurende drie maanden. Mis het niet! ■

MARCEL DE COCK
Kasteel d'Ursel

www.arenbergleuven.be

DE BRON VAN DE WAL

François van Laeken, *Geaquarreleerde pentekening van de watertoevoer naar de walgracht* (1755)

© Algemeen Rijksarchief Brussel - Familiearchief d'Ursel

De voorbije zomer werden er oeververstevigingswerken uitgevoerd aan de walgracht in de Edmond Vleminckxstraat. Het is de perfecte aanleiding om dieper te graven in het verleden van deze waterpartij én na te gaan waar het water vroeger vandaan kwam.

Lokaal historicus Benny Croket neemt ons meer dan drie eeuwen mee terug in de tijd. 'Eind 17de eeuw vindt Conrard-Albert, derde graaf en later eerste hertog d'Ursel, dat zijn zomerverblijf in Hingene toch wat meer adellijke allure mag uitstralen. Een park omringd door brede grachten en begrensd door een statige dreef lijken hem ideaal. Maar eerst moet zijn intendant François Aertsens een paar afspraken maken met de notabelen van het dorp. De geplande dreef loopt immers door de dorpsdries, die bovendien gedeeltelijk in het grafelijke park zal komen te liggen. De dries is een begraasd plein waar de dorpingen hun varkens, geiten en schapen hoeden en waar ook een drinkplaats voor het vee is voorzien. Erg moeilijk doen de Hingenaren niet, want in de laatste decennia van de 17de eeuw

hebben de graven d'Ursel hen bijgestaan in tal van rechtszaken en er ook voor gezorgd dat ze relatief gespaard bleven van de militaire inkwartieringen en opeisingen die het land toen ruïneerden.'

'In het archief vond ik een contract van 20 mei 1699', vervolgt Benny Croket. 'Daarin gaan intendant François Aertsens, pastoor Andreas Grootaert, baljuw Maximiliaen van Damme, griffier Toebent en nog 42 inwoners van Hingene akkoord met de aanleg van *eene breede straete ofte baene van aende kercke tot aende dreve loopende naer de Schelde, tot merckelycke versieringhe ende schoonheyt deser prochie*. De graaf d'Ursel is bereid om op zijn kosten de dreef te planten, een deel van zijn boomgaard op te offeren en er een brede gracht door te laten graven. De dorpingen staan in ruil een deel van hun dries af. Korte tijd later koopt de hertog nog twee huizen aan de dries die worden gesloopt om plaats te maken voor de nieuwe bomen. De werken gaan direct van start en in 1700 is de dreef al voltooid.' Sindsdien zijn de bomen vele keren gerooid en herplant, maar ook vandaag staat er in de Edmond Vleminckxstraat nog een mooie eikendreef, van iets voorbij de kerk tot aan de Notelaerdreef, die verder naar de Schelde leidt.

'Amper twee dagen na het afsluiten van het contract worden ook de graafwerken voor de nieuwe walgracht aanbesteed,

gaat Benny verder. 'Vier ervaren grondwerkers uit Hingene – Adriaen Spiessens, Peeter Amelinckx, Andries de Vleeschouwer en Adriaen de Schutter – engageren zich om een gracht te graven van bijna 250 meter lang, 2,75 meter diep, bovenaan 11 meter breed en onderaan 5,5 meter breed. Alles samen gaat het om meer dan 5.500 m³ grond, die door de pachters van de graaf wordt vervoerd en gespreid. Na de voltooiing van de werken in juli 1699, merkt de intendant dat iedereen van aan de kerk zomaar het grafelijk domein binnen kan lopen. Hij laat direct een tweede gracht graven, haaks op de nieuwe walgracht en tot aan de schuur van het neerhof.' Ook vandaag loopt deze tweede gracht nog van de Edmond Vleminckxstraat tot aan de parking van het jeugdverblijf Het Laathof, dat is gevestigd in het voormalige neerhof.

Tegelijkertijd denken de zaakgelastigden van de hertog na over de watervoorziening. 'In 1699 worden de bestaande grachten van het kasteel bewaterd door een houten goot en een gracht van op de hoger gelegen Kouter,' zo ontdekte Benny. 'Het systeem dateert nog uit de tijd van François d'Ursel, de vader van Conrard-Albert, maar voor de ambities van zijn zoon is het ontoereikend. De oplossing wordt gevonden in de Vliet, een bijrivier van de Rupel die onderhevig is aan de getijden. Bij hoogtij vloeit het water via een gracht naar de Grote

Visscherij, een grote vijver in het midden van de heide. Hij is eigendom van de graaf en wordt regelmatig afgevist. Deze vijver zal dienstdoen als een soort van stuwbekken, dat wordt geregeld door een sluisje en schotbalken. Het water moet immers hoog genoeg staan om voldoende stroming te creëren om de meer dan twee kilometer tot het kasteel af te leggen. Anderzijds mag het ook niet te hoog staan, om uitschuring van de grachten of overstromingen te vermijden. Via bestaande grachten loopt het water verder langs de Moerdam, de Volderstraat en de Biesplas tot in de Groenstraat. Daar moet naast de gemeenteweg op de gronden van de aanpalende eigenaars een nieuwe gracht worden gegraven tot aan de boerderij van Jan Suyckens. Op 17 juli 1699 zetten de acht eigenaars hun handtekening en nog dezelfde dag gaat de schop in de grond.'

Het laatste stuk van meer dan 200 meter loopt door het centrum van het dorp. 'Een gracht is daar geen optie', zegt Benny Croket, 'dus wordt het een ondergrondse goot. Grondwerkers graven eerst de greppel en in de zomermaanden van 1699 metselt Adriaen de Ronde grote stenen voor de fundamenten en 24.000 bakstenen voor de wanden. De goot wordt deels afgedekt met dekstenen die al enkele jaren op het neerhof liggen. Als de extra bestelde stenen te lang op zich laten wachten, graven ze in de tuin van het kasteel een oude goot op en hergebruiken ze de dekstenen. Tot

slot wordt de goot bedolven onder het zand van de rijweg.'

Gedurende meer dan vijftig jaar stroomt het water van de Vliet naar de wal van het kasteel. In het voorjaar van 1755 wordt er opnieuw gewerkt aan de goot. 'Eind april beginnen een vijftal dorpelingen de grond boven de goot weg te spitten. Metselaar Jan Baptist van Fracem en zijn twee zonen herstellen de opstaande muren waar nodig en metselen een overwelling, in plaats van de oude dekstenen. Om de toegang tot de overwelfde goot te verzekeren, blijven er nog acht oude dekstenen bewaard. Voordat de hele constructie weer wordt bedekt met grond en de weg wordt opgehoogd, krijgt koster François van Laeken de opdracht om de positie van de dekstenen op te tekenen. Zijn ietwat naïeve, met waterverf ingekleurde tekening geeft een merkwaardig tijdsbeeld van Hingene anno 1755. De goot loopt langs hoeves en dorpsuizen met bruinegekleurde strodaken, rode pannendaken of grijsblauwe leien. Opvallend is de 'pilorain' of heerlijkheidspaal met bovenaan het wapenschild van de familie d'Ursel en centraal enkele ronde haken om veroordeelden aan vast te maken en tentoon te stellen. De barokke kerk is mooi weergegeven, maar qua verhouding tot de andere gebouwen wat klein uitgevallen. Op het einde loopt de goot nog tussen de twee poortgebouwen van het kasteeldomein, die dienstdoen als mouterij en brouwerij, om dan eindelijk uit te monden in de walgracht.'

'Wanneer de hertog naar het kasteel komt, beoordelen de rentmeester en de boswachter of het water hoog genoeg staat', weet Benny Croket. 'Anders moet de pachter van de gronden bij de Vliet de sluis naar het grachtensysteem openzetten. Oudere mensen vertellen dat ze het in de kelders van hun huizen in de overwelfde goot hoorden galmen wanneer er een zware camion voorbijreed, of zelfs dat ze het water konden horen stromen. De plek waar het water in de wal kwam, wordt nu nog steeds Trees Lavoër genoemd, waarschijnlijk een verbastering van het reservoir. Dat was met een gemetseld muurtje gescheiden van de rest van de wal, zodat het vuil kon bezinken en er enkel zuiver water verder stroomde.' De fundamenten van dat muurtje zijn nu nog steeds te zien en we hopen het binnen afzienbare tijd terug op te bouwen.

In 1973 verkoopt hertog Henri het kasteel en het park. Volgens de overlevering zijn de sluisen sindsdien dicht gebleven. In 1976 is het definitief gedaan. Een combinatie van springtij, regenvlagen en een noordwesterstorm op de Noordzee zorgt op 3 januari voor een stormtij op de Schelde en haar bijrivieren. In Ruisbroek breekt de dijk van de Vliet en staat het dorp blank, samen met bijna duizend hectare errond. Het jaar nadien wordt het Sigmaplan goedgekeurd, dat Vlaanderen moet behoeden voor dergelijke overstromingen. Een van de vele maatregelen is de afsluiting van de monding van de Vliet. Het water wordt sindsdien verzameld in een vergaarbekken en over de dijk gepompt. Van getijden is geen sprake meer.

Intussen zijn we meer dan veertig jaar verder. Net zoals de 19de-eeuwse ontdekkingsreizigers die zochten naar de bron van de Nijl, zijn wij op zoek gegaan naar de bron van de wal en naar het traject waarlangs het water eeuwenlang werd aangevoerd. Jos Smet uit Hingene wacht ons op aan Trees Lavoër, of beter gezegd: in Trees Lavoër. Een arduinen randje en oud metselwerk verraden de monding van de aloude goot. Met pikhouweel en schop maakt Jos het laatste stukje opnieuw open.

Als er geen tonnen grond en armdikke wortels in de weg zouden zitten, hij zou gewoon verder graven, onder de gesloopte brouwerij en door het hele dorp. Met de kaart van 1755 in de hand verbeelden we ons hoe de goot verder loopt onder de huidige Edmond Vleminckxstraat. We passerden het centrum – waar vroeger de pilorain stond – en stellen ons voor dat de restanten van de goot nog steeds onder het huidige voetpad zitten. Bij café De Zwaan – vroeger de hofstede Sint-Hubert – morrelen we aan het metalen deksel van het keldergat, alsof we de toegang tot het gewelf hebben gevonden. Het deksel is van binnenuit op slot en we blijken ook aan de verkeerde kant van de straat te staan. De goot liep immers aan de overkant van de huidige Van Kerckhovenstraat en steekt pas over aan de boomgaard van de pastorie. Nog wat verder stond vroeger de hoeve van Jan Suyckens, waar volgens koster van Laeken het ‘begin der gote’ lag.

De goot sloot aan op een gracht en in de buurt van de huidige rotonde aan de Van Kerckhovenstraat zijn er inderdaad hier en daar grachten te zien. Eens in de Groenstraat wordt het gemakkelijk en kunnen we honderden meters naast een redelijk diepe, goed onderhouden gracht fietsen (zoals echte ontdekkingsreizigers dat tegenwoordig doen). ‘Hier is de Biesplas’, zegt Jos Smet, terwijl hij naar een akker wijst met aan de rand een klein, lager gelegen stukje, dat ‘s winters waarschijnlijk wel onder water staat. ‘Vroeger was die plas veel groter, tot bijna de helft van de akker, maar hij is geleidelijk drooggelegd. Ik weet nog dat er vlas in werd geroot en dat mijn schoonvader er zijn wijmen in kwam weken.’ Van aan de Biesplas loopt de gracht verder tussen de velden en een asfaltweg, de voormalige Volderstraat. Na enkele honderden meters buigt ze naar links, in de voormalige Moerdam. Geen asfalt hier, maar wel een mooie dreef. Hoe verder we gaan, hoe meer ze is dichtgegroeid en alles erop wijst dat je hier als fazant in het jachtseizoen

Op deze foto uit de jaren 1960 is onder het raam van de brouwerij nog een sasje te zien. Daar eindigde de goot en liep het Vlietwater in het reservoir. Een laag muurtje zorgde ervoor dat het vuil kon bezinken en er enkel zuiver water verder stroomde.

beter wegblijft. Plots zien we tussen de bomen een vijver en daar vlak achter een nog veel grotere waterpartij. De Grootte Visserije had haar naam niet gestolen.

We worden er opgewacht door de 93-jarige Maurice Van Ranst. Net zoals zijn vader pachtte hij de gronden van de hertog bij de Vliet. ‘Wat verderop was het sas dat mijn vader moest opendraaien, één of meer tanden, al naargelang hoeveel water er nodig was. Achter dat sas zat er een gracht die recht naar de Vliet liep. De gracht kwam bij elk hoogtij helemaal vol water te staan en overstroomde regelmatig. Vandaag is ze helemaal verzand, het is niet meer dan een glooiing in het landschap.’ Voor ons doet een helling op. We klimmen omhoog, banen ons een weg door hoog opgeschoten gras en vinden het doel van onze tocht: de bron

van de wal, de Vliet. Eens een druk bevaren waterweg voor de lokale industrie en de landbouw (denk aan de stadsmest voor de akkers), nu meer een gracht, laag tussen haar dijken, al zit de droge zomer daar ongetwijfeld ook voor iets tussen. Het enige dat stroomt, is het drukke verkeer op de N16 Rijksweg, een steenworp verderop.

Zal er ooit weer (Vliet)water naar de wal stromen? Van aan het voormalige sas tot aan de rotonde in de Groenstraat is het grachtenstelsel alleszins voor het grootste deel intact en zelfs redelijk goed onderhouden. Bovendien liet Wolfgang-Guillaume, derde hertog d’Ursel, in 1793 de Kasteeldreef aanleggen, die in rechte lijn van de rotonde naar het park leidt. Eens in het park, is een nieuwe ondergrondse goot naar de dichtstbijzijnde walgracht niet onmogelijk. Maar zou er ook water uit komen? Misschien wel. ‘Sinds enkele jaren hebben we het peil op de Vliet verhoogd’, zegt Luc Van Craen van de Vlaamse Milieumaatschappij. ‘Ik weet niet of het zou volstaan om het grachtenstelsel

naar het kasteel te vullen, maar het is zeker het onderzoeken waard. Als het opnieuw begint te regenen, zal ik de situatie graag eens met jullie ter plaatse gaan bekijken.’ Er zijn nog een paar andere wilde ideeën om het water van de wal op peil te houden, maar tot nader order blijven we afhankelijk van grond- en regenwater. Enkele jaren geleden werden de regenafvoeren van de huizen in de De Baerdemaekerstraat alvast afgeleid naar de walgracht en tijdens de oeververstevingswerken kregen ook de straatkolken een onderhoudsbeurt. Als de droge zomer wordt gevolgd door een natte winter, staat er binnenkort opnieuw water in de wal – en wie weet – in de grachten die komen van de Vliet ... ■

KOEN DE VLIET-DE WILDE

Kasteel d’Ursel

Met dank aan Benny Croket, Jos Smet & Maurice Van Ranst

AGENDA

Kijkdag Het Atelier van Antonine

Donderdag 1 november 2018
tussen 14 en 17 uur · gratis na reservatie

Net zoals tijdens de Open Monumentendag kan je het Atelier komen bekijken. Iedereen is welkom, mits vooraf te reserveren. We ontvangen elk kwartier een groep van vijftien personen. Laat ons via info@kasteeldursel.be weten met hoeveel personen je wil komen en hoe laat we je mogen verwachten (14 uur, 14.15 uur, 14.30 uur, enzovoort). Op deze manier kunnen we de toeloop in goede banen leiden, want het blijft natuurlijk een vakantie-woning voor acht personen.

Bekijk de fotoreportage op pagina 4 tot 7.

Info en reservatie
Kasteel d'Ursel

Concert met St. George Quintet

Donderdag 8 november 2018
20.30 uur · 16 · 14 · 8 euro

St. George Quintet betuigt met het programma *British Legends* eer aan vier Britse componisten die onlosmakelijk verbonden zijn met de Eerste Wereldoorlog. De ontroerende elegieën van Edward Elgar en Frederick Septimus Kelly, de volkse deuntjes van Ralph Vaughan Williams' *English Folk Song Suite* en de glimmende *Music for Strings* van Arthur Bliss vormen een balsem voor de ziel. De verhalen van elk van de componisten spreken tot de verbeelding. Kelly schreef zijn *Elegy voor Brooke* aan diens sterfbed en kwam een jaar later zelf om het leven tijdens de slag om de Somme. Ook Elgar componeerde met een overleden vriend in gedachten. Arthur Blissop was soldaat, Williams ambulancier voor het Britse leger. Beiden zagen de gruwelen van zeer dichtbij. Een pakkend en passend eerbetoon waarmee we de oorlog herdenken.

Info en reservatie
CC Ter Dilft | 03 890 69 30 | www.terdilft.be

Concert met Thomas Boodts

Zondag 11 november 2018
15 uur · 16 · 14 · 12 · 8 euro

Naar aanleiding van de 125ste verjaardag van Emmanuel Durlet brengt Thomas Boodts een pianorecital in het kasteel.

Programma: *Sonate nr. 31, op. 110 in As* van Beethoven, ... *toen ontwaakte de dag* van Durlet, *Ballade op. 24 in G klein* van Grieg, *Ballade op. 23 nr. 1 in G klein* van Chopin.

Info en reservatie
Emmanuel Durletfonds
03 238 98 64 of 0473 42 73 27
andrea.durlet@skynet.be

St. George Quintet · © Yorrick Troman

Winterbal 1773

Zaterdag 24 november 2018 · 20 uur

Het Winterbal – deze keer in 18de-eeuwse stijl – is volledig uitverkocht. Wil je op de hoogte blijven van onze historische dansactiviteiten? Stuur dan een mail naar info@kasteeldursel.be

Klasconcerten van de Bornemse Academie voor muziek, woord en dans

'Un dia de Noviembre'

Maandag 26 november 2018 · 19 uur · gratis
(geen reservatie nodig)

De gitaarklas van Roel Van de Voorde brengt een mix van solostukken en ensemblewerken. Muzikanten van 6 tot 60 jaar spelen een uitgebreid programma, van Bach tot Coldplay.

'Blue Tuesday'

Dinsdag 27 november 2018 · 19 uur · gratis
(geen reservatie nodig)

De leerlingen van de pianoklas van Barbara Baltussen en begeleidingspraktijk van Jan-Pieter Crols brengen een sfeervolle voorstelling, geïnspireerd door de kleurrijke omgeving rond het kasteel. Op het programma staan naast werken van Chopin, Tsjajkovsky, Mozkowski en Beethoven ook enkele popsongs en improvisaties.

'Herfstklanken'

Woensdag 28 november · 19.30 uur · gratis
(geen reservatie nodig)

Deze avond toveren de leerlingen uit de piano- en saxofoonklas van Stefaan Desmet en Aida Van de Perre poëtische herfstklanken uit hun instrumenten.

'Harpklanken'

Vrijdag 30 november · 19.30 uur · gratis
(geen reservatie nodig)

De week met klasconcerten wordt afgesloten door de harpklas van Ellen Schaefraet. De leerlingen spelen hemels tokkelend het weekend in.

Info

Academie voor muziek, woord en dans Bornem
03 890 69 55 (van 16 tot 19.30 uur)
amwd@bornem.be

Rondleidingen voor individuele bezoekers

Donderdagen 6 december 2018 & 3 januari 2019
van 14 tot 16 uur (na reservatie) · 15 euro

Elke eerste donderdag van de maand organiseren we om 14 uur een rondleiding voor individuele bezoekers. Je kan individueel of met enkele mensen inschrijven.

Info en reservatie
Kasteel d'Ursel

La Cetra d'Orfeo · Triptiek · J.S. Bach

Zondag 16 december 2018 · 11 uur
16 · 14 · 8 euro

Lees meer op pagina 8 en 9.

Info en reservatie
CC Ter Dilft | 03 890 69 30 | www.terdilft.be

Concert met Charlotte Wajnberg (sopraan) en Aaron Wajnberg (piano)

Zondag 27 januari 2018 · 11 uur · 15 euro
(incl. aperitief na het concert)

De Belgische sopraan Charlotte Wajnberg is laureate van de Koningin Elisabethwedstrijd voor zang 2018 en won er de Klara/Canvas publieksprijs. Acht jaren geleden was haar talent al te horen in *Signoor in China*, de 18de-eeuwse kameroopera die toen in het kasteel werd opgevoerd door studenten van het Conservatorium. Tijdens dit concert begeleidt haar echtgenoot Aaron Wajnberg haar op piano.

Info en reservatie
Sint-Jan Berchmansinstituut Puurs (Sjabi)
linda.spiessens@sjabi.be | 0476 48 29 28.

Foto's © Koen Papadopoulos

De toekomstige hertog

Begin juli ontvingen we hoog bezoek in Hingene. De 17-jarige Matisse d'Ursel kwam uit Amerika en bezocht voor het eerst het kasteel. In 2008 emigreerden Stéphane, tiende hertog d'Ursel, en zijn echtgenote Cathérine met hun kinderen, gravin Sarah (dan 12 jaar oud) en graaf Matisse (dan 7 jaar oud), naar Centraal-Amerika. Negen jaar later steekt de nu 17-jarige Matisse voor het eerst opnieuw de oceaan over. Als zoon van de hertog zal hij later de titel erven en de elfde hertog d'Ursel worden (na Conrard-Albert, Charles, Wolfgang-Guillaume, Charles-Joseph, Léon, Joseph, Robert, Henri, Antonin en Stéphane). 'Nu ik voor het eerst weer in Europa ben, wilde ik zeker ook een bezoek brengen aan het kasteel waarin mijn voorouders eeuwenlang hebben gewoond', zegt Matisse. 'Volgens mijn ouders ben ik er ooit wel geweest, maar ik kan me er niets van herinneren.' Naast het kasteel kon Matisse d'Ursel meteen ook kennismaken met het hôtel d'Ursel, de Brusselse stadsresidentie van zijn familie die in 1960 werd gesloopt. Hij sloeg dus meteen twee vliegen in één klap. Of zelfs drie, want toen zijn ouders in 2009 verhuisden, gaven ze duizenden boeken en

tientallen schilderijen en siervoorwerpen in bruikleen. Ze kregen sindsdien een plaatsje in het kasteel.

Samen met zijn grootmoeder Ursula d'Ursel werd de jonge graaf rondgeleid. Na een lunch in d'Oude Poort verkenden ze het park en sloten ze af op het terras van De Notelaer. Zowel het restaurant als het paviljoen op de Scheldedijk waren vroeger eigendom van de hertogelijke familie. 'Ik vind het kasteel prachtig', blikt Matisse terug. 'Het is veel groter dan ik dacht: je verwacht niet dat er drie verdiepingen en zoveel kamers zijn. Mijn favoriete plekje is het balkon van de spiegelzaal met het uitzicht over de vijver. De geschiedenis van het hôtel d'Ursel is natuurlijk triest, maar het is mooi om de oude residentie te zien herleven in de tentoonstelling.' De samenwerking en de verstandhouding met de familie d'Ursel is al vele jaren uitstekend, maar het is belangrijk dat ook de volgende generatie een band kan smeden met het voorouderlijke kasteel, ook al wonen ze aan de andere kant van de wereld.

